

Livkovi in Brlečevi

IVO ŽAJDELA

Prejšnji teden sem pisal o partizanskem umoru družine Burkeljca na Lazah v Tuhinju 11. avgusta 1943. Vodil ga je Janez Berlec - Cahte. Niti njihovega groba v Zgornjem Tuhinju ni več. Pomembno družino so izbrisali z obličja zemlje in spomina. Kamniški politiki pa z »borci« slavimo Kostavsko planino.

Osmega marca 1944 so partizani spet udarili po članih družine Burkeljca. V zasedi sta dva pričakala Pavlo Burkeljca, poročeno Urankar, hčerko na Lazah ubite družine Burkeljca, in njeno sodelavko Vando Fajdiga ter ju ugrabila. Odgnala sta jo v »neznano«, kjer so ju umorili. Pavla Urankar se je rodila 2. januarja 1910. Leta 1931 se je poročila z zgodovinarjem Pavlom Urankarjem (1902–1991).

Druga ubita veroučiteljica, Vanda Fajdiga, se je rodila 16. junija 1910. Bila je najmlajša med več brati in sestrami. Rodila se je pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je oče Ivan, sicer doma v Kamniku, živel in pisal v časnike. Družina se je za nekaj časa preselila v Radovljico. Vanda je bila najmlajši otrok v Fajdigovi družini, a

je morala prva umreti. Bila je učiteljica v Zgornjem Tuhinju. Zato je nekako razumljivo, da je med vojno, ko v šoli ni smela delovati, hodila v službo kot uradnica s Pavlo Urankarjevo v Remčevo tovarno na Duplici, kjer je bil v službi tudi brat Lado. Pavla Urankar, Vida in Vanda Fajdiga ter druga dekleta so med drugo svetovno vojno namesto duhovnikov v Kamniku učile otroke verouk.

Kje je njun »grob«?

Egidija Vindšnurer, hčerka Pavle Urankar, je v prispevku Marijana Smolika Učiteljici verouka, žrtvi Vosa v Kamniku 1944 v Zavezi (30. junij 1999) povedala po spominu: »Mojo mamo /Pavlo Burkeljca Urankar/ in Vando so odgnali leta 1944 (dokument pove, da je bilo to 8. marca), ko sta se na ko-

lesih vračali med 15. in 16. uro iz službe na Duplici po glavni cesti v Kamnik (na Perovo). Iz hiše ob cesti, ki še stoji, sta stopila dva oborožena moška, vrgla njuni kolesi stran in odpeljala dekleti v grmovje, kakor so pozneje povedali ljudje, ki so to videli. Od tistega časa, ko ju ni bilo domov, nismo o njiju zvedeli popolnoma nič resničnega (namreč Vandina sestra Vida in Urankarjeva deklica). Hodili so domov lagat, da delata pri partizanih, da mama tipka, Vanda pa poučuje. Celo to so rekli, naj jim damo toaletne potreščine, ki jih ženske potrebujejo, in so jih seveda dobili. Še leta dolgo smo verjeli in čakali.«

V Zborniku žrtev 2. svetovne vojne v občini Kamnik (Kamnik, 1998) je kot kraj smrti naveden Rudnik, naselje v skriti dolini, vzhodno od Duplice. Toliko, zelo na kratko, zaslužili bi si dolgo študijo, kdo jo bo napisal, o družini Burkeljca.

Livkovi in Brlečevi

Omenil sem že dogajanje na domačiji Livek v Beli Peči pri Trobelnem nad Selami pri Kamniku in povezavo Janeza Berleca - Cahteta z njim. Za kaj je šlo?

Poglejmo si še nekatere druge podatke o dogajanju pri Livku. Videli bomo, kako je uradna, torej propartizanska varianta opisa dogodka drugačna od tega, kar se je v resnici zgodilo.

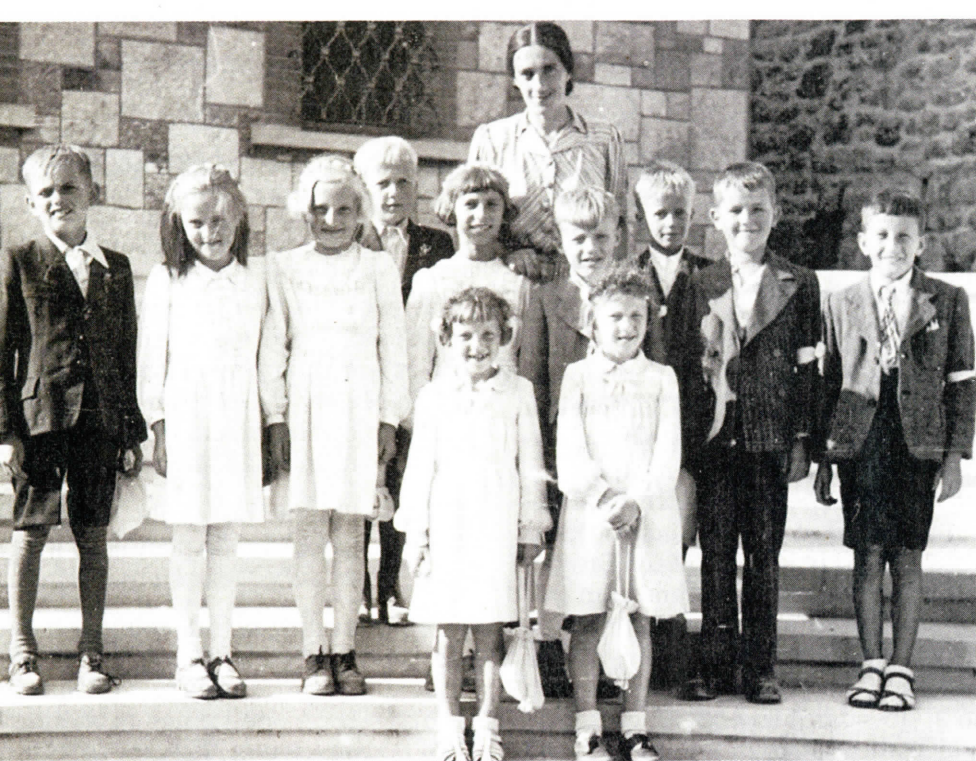
Pravzaprav je šlo za uničenje dveh družin. Livkovih iz Bele Peči pri Trobelnem in Brlečevih iz sosednje Sovinje Peči (nad prelazom Črničev). Še pred tem so Nemci blizu ubili tri brate Mali iz Bele Peči 2, po domače Zg. Kočevarski, Jakoba, Antona in Jožeta, ter še več drugih. Najprej so ubili Jakoba Malija (1910) iz Bele Peči. Bil je skrivač. S Pavlom Korošcem – Sandolčevim z Raven (pri Šmartnem) sta šla domov, bilo je 19. februarja 1944 (v kamniški knjigi Zbornik žrtev, je pri Korošču naveden datum 19. december 1944). Streljala sta na srno, Nemci so to slišali, in ko sta jo šla na čistino pobirat, so ju opazili, streljali so nanju iz Snovika in ju ustrelili.

Bratje Mali

Pri Zgornjih Kočevarskih (pisali so se Mali) v Beli Peči so imeli partizani kurirsko postajo TV 15. Tam so se partizani zbirali, kot bi bili doma. Na domačiji so imeli tudi nekakšno pisarno in tiskarno. Nemci so domačijo napadli 15. maja 1944. Ko so prišli, so v hiši našli tri partizane, kurirje, jih ustrelili in odšli. Potem so se vrnili ter naleteli na domača sinova Antona (1915) in Jožeta (1922), ko sta se vračala od Lukčevih iz Znojil. Pri Lukcu, ki so jih Nemci izselili, so bili Malijevi nekakšni skrbniki. Najprej sta morala nanositi butare v hišo in nanje položiti ubite partizane. Nato so ju postavili ob zid in z brzostrelkami ustrelili. Vrgli so ju na butare in

Spominska plošča (desno) družine Burkeljca z Laz, ki so jih umorili partizani, na steni župnijske cerkve v zgornjem Tuhinju

Vanda Fajdiga (Burkeljca) s prvoobhajanci v Kamniku avgusta 1943

sežgali. Mamo Katarino, Micko in mladoletnega Franceta so odpeljali v Kamnik, nato pa izselili na Bavarsko, kjer so delali pri nekem kmetu. France je bil mladolekten, partizani so ga imeli za kurirja.

Lojzeta ni bilo doma, ker je delal na Črnučah. Po vojni je prevzel kmetijo. Spodnjim Kočevarskim je po odhodu Nemcev uspelo ogenj zadušiti. Njim so Nemci prizanesli, da jih niso izselili, ker so dokazali, da je Vencelj Hribar v nemški vojski. Tudi druga dva brata Mali so ubili Nemci. Jakoba 19. februarja 1944, Jerneja pa, bil je pri partizanih, 29. decembra 1944.

O čem tu pišem? O posledicah partizanjenja, ki je bilo povsem v službi interesov komunistov. Vse štiri Malijeve (Kočevarske) so pokopali na pokopališču na Selih.

Zločin v Beli Peči

Poglejmo primer Livkovih (pisali so se Kuhar) in Brlečevih (tudi Berlečevi, pisali so se Poljanšek) iz Sovinje Peči 5 in 6 (Sovinja Peč se lokalno imenuje tudi Selske Gore, po sedežu župnije Sela pri Kamniku). Nemški vojaki so na domačijah v nedeljo, 15. oktobra 1944, storili hud zločin. Poglejmo najprej uradno, to je pro-partizansko varianto.

Cahtetova hči Stanislava Berlec iz Lok je v svoji knjigi takole opisala dogodek: »Obe kmetiji ležita na pobočju nad Žubejevim in pod Smolnikom. Na zahodnem delu Livka je Trobelno, na vzhodu pa kmetija Osredkar. Res sta ti dve kmetiji postavljeni v breg dajali zavetje partizanom. Nobena stvar pa ni tako skrita, da bi ostala neopažena. V nedeljo, 15. oktobra 1944, je krenila zločinska vojska proti va-

si Snovik. Tam so se razdelili na tri kolone. Ena skupina je odšla proti Ravnam in Prapročam, da bi zločince ščitila z vzhodne strani. Druga skupina je krenila proti Sovinji Peči, čakali so pod vasjo, da jim ne bi kdo ušel. Tretja skupina je šla proti Žubejevi vasi in proti Trobelnem. Tam se je en vod raztrgancev odcepil in zavil k Berlecu in Livku, drugi pa so odšli naprej v Snovik. Njihov namen je bil požgati in izropati vse štiri hiše.«

Zažgali hiše in ljudi

»Pri Zgornjem in Spodnjem Smonkarju so bili sami odrasli ljudje. Od njihovih domačij se daleč vidi v dolino. Zato so videli, da prihajajo po poti navzgor vojaki. Vedeli so, da to ne pomeni nič dobrega. Vsi so se umaknili v gozdove. Tako so se tudi rešili. Njihove hiše so izropali in požgali v istem trenutku kakor spodnji dve kmetiji. Skupina, ki je obkolila in zajela obe kmetiji na Livkovem, je najprej spravila ljudi obeh hiš k Livku, tudi tiste, ki so pasli krave okoli domačij. Oče Janez Kuhar je takole dejal starejšemu sinu Matiji, ki je edini ubežal v gozd: 'Mi bomo ostali doma v božjem varstvu, saj nimamo ničesar nad seboj.'

Družina je morala, kljub temu da ni bila kriva, umreti v ognjenih zubljih. Obe družini sta stali pred Livkovo drvarnico toliko časa, da so izropali in pobrali vse, kar je bilo koristnega. Lahko so samo gledali, kaj so delali z njihovo imovino. V Livkovo hišo so nanosili obilo slame. Ljudi so razdelili. Nekaj so jih zaprli v hišo, nekaj pa v hlev. Celo v krušni peči so kasneje našli zgoznela trupelca otrok. Okrog poldneva so končali priprave. Iz gozda pri Lipi je

švignila v zrak raketa. To je bil znak za požig. Vse štiri hiše Livkova, Brlečeva in obe Smonkarski so zgorele hkrati. Od Livka se je slišalo streljanje, strašen jok in vpitje. Muka in groza edinega fanta, ki je pobegnil pred zločinom in se skril v gozd, Matije Kuharja, ki je od daleč poslušal in gledal ogenj, sta bili nepopisni. Nikakor ni mogel verjeti, da je vse to resnica. Upal je, da se bodo le kje pokazali starši, sestra in brat. Toda bila je tišina in samota za vse večne čase. V njegovem srcu pa je ostala nepopisna groza.«

Krivda partizanov

Kaj je bil razlog za ta zločin? Najprej, partizani so pred tem več kot tri leta počenjali hude zločine nad civilnim prebivalstvom. Tu in tam so bili cilj tudi Nemci, ko so jih partizani napadli iz zasede. Da so izvedeli za domačiji, kjer so se zadrževali partizani, je bilo le vprašanje časa.

Pri Livkovih in Brlečevih v Sovinji Peči so se partizani pogosto zadrževali. Včasih

Hiša družine Burkeljca na Lazah v Tuhinju

so se, ko so prišli Nemci, umaknili v bližnji bunker (opuščeni rudniški rov). Pri Livkovih so imeli partizani gospodarsko postojanko, pri Brlečevih pa mesarijo, kjer so klali živino za potrebe partizanov. Klali so v Brlečevi kleti in sušili v črni kuhinji ter hranili v rudniški jami. Livkovi so nameravali praznovati god mame Terezije.

Oče je večkrat tožil: »Kaj bo z nami, ko ne smem prijaviti, saj nas bodo pobili, ne morem pomagati!« Po mnenju okoliških ljudi so bili za ta nemški kruti pomor krivi »gmajnarji«, torej partizani. Iz Sel so poslali na Livkovo kar dva kurirja s sporočilom, da gredo Nemci in naj se umaknejo, pa jih partizani niso poslušali. Tisti dan so pekli prašiče in jedli. Munkoni so se šele zadnji hip. Tudi Mejačev Tone iz Snovika je prišel povedat, da gredo Nemci. To novico je sporočil tudi Smonkarskim, ki naj bi se umaknili v gozd na Štajersko. Livkovim je rekel: »Matija bejš, ker nisi prijavljen, pa tudi drugi bežite!« Oče pa je rekel: »Saj so že tolikokrat bili, pa niso nič naredili.«

Nadaljevanje prihodnjič